–ಡಾ|| ರು. ಮ ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯ*

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪ-ದೇವಾಲಯಗಳು

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ದೇವಾಲಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯು ವತಿಯಿಂದ ೧೯೯೧–೯೩ರವರೆಗೆ ಕೈಗೊಂಡಾಗ ಈ ಕಾಲದ ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯ–ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದವು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ೧೯೯೩ರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಕೆಲವು ದೇವ–ದೇವತೆಯರ ಶಿಲ್ಪ, ಗೋಸಾಸ ಹಾಗೂ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಗಣೇಶ

ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇಟಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಬಸವಣ್ಣನ ಗುಡಿ ಬದಿಗೆ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಗಣೇಶ ಶಿಲ್ಪ ದೊರೆತಿದ್ದು ಈಗ ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶನ ಉದರದ ಮುಂಭಾಗ ಇಡೀ ಮೂರ್ತಿಯ ಹಿಂಭಾಗ ಹಾಗೂ ಸೊಂಟದ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗ ಭಗ್ನವಾಗಿದೆ. ಈ ಬಿಂಬವು ಆಸೀನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ದ್ವಿಭುಜವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಬಲಗೈ ಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದಂತ ಮತ್ತು ಎಡಗೈ ಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮ ವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದೆ. ಎಡಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಾಗಿರುವ ಸೊಂಡಿಲು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿರುವ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದೆ. ಈ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಮೋದಕ ಪಾತ್ರೆ ಹಿಡಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿ ಸಿರುವುದು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣೇಶ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಾದರಿ ಪ್ರಥಮ ವೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು. ಜಟಾಮುಕುಟವಾಗಲೀ, ಕಿರೀಟ ಮುಕುಟವಾಗಲೀ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಹಣೆಯಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಹೆಡೆ ತೆರೆದಿರುವ ನಾಗಪಟ್ಟಿ ಯಿದೆ. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದನೆಯ ಗಂಟೆಗಳ ಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಉದರಕ್ಕೆ ನಾಗನನ್ನು ಸುತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಮೂರು ಎಳೆಗಳ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವಿದೆ. ಆಭರಣಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೮–೯ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮಹಿಷಮರ್ಧಿನಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಸಿಡೆನೂರು ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹಿಷಮರ್ಧಿನಿ ಶಿಲ್ಪವಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಚತುರ್ಭುಜ ಧಾರಿಯಾದ ದೇವಿಯು ಬಲಗೈಯ ತ್ರಿಶೂಲದ ತುದಿ ಯಿಂದ ಕೋಣನ ತಲೆಗೆ ತಿವಿದಿದ್ದು, ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಷನ ಮೂತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಉಳಿದ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ, ಶಂಖಗಳಿವೆ. ಎಡಗಾಲನ್ನು ಕೋಣದ ಬಾಲದ ಮೇಲೆ ಮೆಟ್ಟಿರುವಳು. ತಲೆಗೆ ಕರಂಡ ಮಕುಟ, ಕಿವಿಗೆ ಓಲೆ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾರ, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಲಭುಜದದಿಂದ ಇಳಿಬಿದ್ದ ದಪ್ಪ ಹಗ್ಗ, ತೋಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿ, ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಬಳೆ, ವಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ತಲೆಯ ಹಿಂಬದಿಯ ಚಕ್ರದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮ ದಳಗಳ ಪ್ರಭಾಮಂಡಳವಿದೆ. ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಹೊಟ್ಟೆಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಎರಡು ಭಾಗ

* ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ–೫೮೦ ೦೦೩

ವಾಗಿದೆ. ದೇಹದ ಅಂಗಾಂಗ, ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ಎಂಟನೇ ಶತಮಾನದ್ದೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು.

ಹಾವೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಳೇರಿತ್ತಿಯ ಆದಿಶಕ್ತಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಪರೂಪದ ಮಹಿಷಮರ್ಧಿನಿ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ದೇವಿಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತ ಮನುಷ್ಯ ರೂಪದ ಅಸುರನ ಭಂಗಿಯು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಚಿತ್ತೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಡಿಮಲ್ಲಂ ಅಪಸ್ಮಾರನಂತೆ ತೋರಿಸಿರುವುದು ಅಪರೂಪ ವೆನಿಸಿದೆ. ದೇವಿಯು ತನ್ನ ಎಡಗಾಲನ್ನು ಕುಳಿತ ಸುರನ ಎಡಭುಜದ ಮೇಲೆ ಮೆಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಮಹಿಷನು ತನ್ನ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ ಮತ್ತು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ದುಂಡಾದ ಗುರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಓಲೆ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಮಣಿಸರ, ಹೊಟ್ಟೆ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಿ, ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ವಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಕಾಲಲ್ಲಿ ಕಡಗಗಳಿವೆ. ಇವನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾನವ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಕೋಣನ ಯಾವ ಅಂಗವೂ ಇಲ್ಲ.

ಚತುರ್ಭುಜಧಾರಿಯಾದ ಈಕೆ ಬಲಗೈಯ ತ್ರಿಶೂಲದ ಬುಡದ ತುದಿಯಿಂದ ಮಹಿಷನ ತಲೆಗೆ ಚುಚ್ಚಿದ್ದು, ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಅವನ ತಲೆಕೂದಲನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಉಳಿದ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಶಂಖಗಳಿವೆ. ಕಿರೀಟಧಾರಿಯಾದ ಈಕೆಯ ಉದ್ದವಾದ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ದುಂಡಾಕಾರದ ಓಲೆಗಳಿವೆ. ಚಿಕ್ಕ ಗಂಟೆಗಳ ಸರಮಾಲೆ ಮತ್ತು ಯಜ್ಞೋಪವೀತವಿದೆ. ಕಡಗಗಳು, ನಾಗಮುರಿಗೆ, ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿರುವ ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಇಳಿಬಿದ್ದಿರುವ ಇಳಿಬಟ್ಟೆ ಇದೆ. ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳ ಕಡಗವಿದೆ. ತ್ರಿಶೂಲದ ಮೂರು ಕಡ್ಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ತುದಿ ಚೂಪಾಗಿದೆ. ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕೆಳಗಿನ ಕೈಗಳ ಕೆಳಗಡೆ ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಅರ್ಧವೃತ್ತಾ-ಕಾರದ ಪ್ರಭಾಮಂಡಳವಿದ್ದು ಶಿಲ್ಪದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದು ಅದರಿಂದ ಕೂದಲು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಬಿದ್ದಿದೆ. ಶಿಲ್ಪದ ಹಿಂಬದಿಯನ್ನು ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಶಿಲ್ಪದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ಎಂಟನೇ ಶತಮಾನದ್ದೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು.

ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇಟಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಬಸವಣ್ಣ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ಧಿನಿ ಶಿಲ್ಪವು ಮೊದಲು ಅದೇ ಊರಿನ ಕರೆಮ್ಮ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಕಿರೀಟ ಮಕುಟದ ಮೇಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೋರಲಾಗಿ ಕಮಲವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೇವಿಯು ಕೋಣಮುಖದ ಮನುಷ್ಯ ದೇಹಾಂಗದ ಮಹಿಷನನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ದೇವಿಯು ಚತುರ್ಭುಜಳಾಗಿದ್ದು ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ತ್ರಿಶೂಲದ ತುದಿಯಿಂದ ಮಹಿಷನ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ತಿವಿದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಮೇಲಿನ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಶಂಖ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಮತ್ತು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕೋಣನ ಬಲ-ಕೋಡನ್ನು ಒತ್ತಿಹಿಡಿದಿರುವಳು. ಉಳಿದ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಖ ಚಕ್ರಗಳಿವೆ. ಬಲಗಾಲನ್ನು ಸುರನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮೆಟ್ಟಿರುವಳು. ಉಳಿದ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣದ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೇ ರಿತ್ತಿಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಂಸಬಾವಿಯ ಕೆರೆ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ತುಂಡುತುಂಡಾದ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ಧಿನಿ ಶಿಲ್ಪವಿದ್ದು ಇದು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ಎಂಟು ಒಂಭತ್ತನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿದೆ.

ವಿಷ್ಣು :

ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಬ್ಬಲೂರು ಗ್ರಾಮದ ಬಸವಣ್ಣ ದೇವಾಲಯದ ಪಕ್ಕದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ನಾಲ್ಕು-ಐದನೇ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಷ್ಣು ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಇದೊಂದು ದುಂಡು-ಶಿಲ್ಪ. ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಸಮಭಂಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಚತುರ್ಭುಜಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಳಗಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಫಲವಿದೆ. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಶಂಖವಿದ್ದು, ಮುಂದಿನ ಕೈ ಸೊಂಟದ ಮೇಲಿದೆ. ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ಶಿರಶ್ಚಕ್ರ, ಕಿರೀಟ ಮಕುಟ, ಓಲೆಗಳು, ಎರಡು ರೀತಿಯ ಕೊರಳ ಸರಗಳು, ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ಇತ್ಯಾದಿ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವನು. ಶಿರ

ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಕೈಗಳ ಬದಿಗೆ ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಇದೊಂದು ಆದಿ ಕದಂಬರ ಕಾಲದ ವಿಷ್ಣು ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ತರ್ಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶೈವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು :

ಹಾವೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಿತ್ತೂರ ಗ್ರಾಮದ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಬದಿಗೆ ಶೈವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ಎರಡು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಮೀಪದ ವರದಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದುದಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯರ ಹೇಳಿಕೆ. ಈ ಬಿಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಲೆಯಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯವರೆಗೆ ಒಡೆದು ಹೋಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಗಳು ಮುರಿದಿವೆ. ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಎಡಗೈ ಮುರಿದುಹೋಗಿವೆ. ತ್ರಿಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಚತುರ್ಭುಜಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಗದೆ, ಢಮರು, ತ್ರಿಶೂಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನ.

ಶೈವದ್ವಾರ :

ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮತ್ತಿಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಈಗಿನ ಮೂಲ ದ್ವಾರ ಬದಿಗೆ ಹಾಗೂ ಇದರ ನವರಂಗ ಭಾಗದ ಬಲಗಡೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ಸುಮಾರು ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ದ್ವಾರವಿದೆ. ಈ ದ್ವಾರ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಶೈವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಿದ್ದು ಇವರ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಯ, ಢಮರು, ಶೂಲ ಮತ್ತು ಗದೆಗಳಿವೆ. ಈ ದ್ವಾರಪಾಲಕರನ್ನು ಎರಡು ದುಂಡಾಕಾರದ ಅರ್ಧಗಂಭಗಳ ಮಧ್ಯ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನಶಾಖೆ, ವಲ್ಲೀಶಾಖೆ, ಸ್ತಂಭಶಾಖೆ ಮತ್ತು ಪತ್ರಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ಲಲಾಟಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾಸನವಿದೆ.

ಯತಿ :

ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿಕ್ಕೇರೂರ ಗ್ರಾಮ ಹೊರಗಿನ ಮಾರುತಿ ಮಂದಿರ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಒಬ್ಬ ಯತಿಯ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಈ ಯತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಪೀಠದ ಮೇಲಿರುವ ವೃತ್ತಾಕಾರ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ತಲೆಯ ಕೂದಲು ಸಿಂಬೆಯಂತೆ ಸುತ್ತಿದೆ. ಆರಾಮಾಸಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಭಾವವು ಹಟಯೋಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ.

ತೀರ್ಥಂಕರರು :

ಹಾವೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೇವಗಿರಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ತೀರ್ಥಂಕರ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಮಕರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಚಾಮರಧಾರಿಯರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸುಂದರವಾದ ಕಟಾಂಜನದ ಒರಗು ಪೀಠಕ್ಕೆ ಒರಗಿ ಕುಳಿತಿರುವಂತೆ ಇದೆ. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಈ ಬಿಂಬದ ತಲೆಯ ಸುತ್ತ ಅರ್ಧ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪ್ರಭಾಮಂಡಳವಿದೆ. ಚಾಮರಧಾರಿಯರು ಕಿರೀಟಮುಕುಟ, ಕರ್ಣಕುಂಡಲ, ಮಣಿಗಳ ಸರ, ಯಜ್ಞೋಪವೀತ, ಬಳೆ, ತೋಳಬಳೆ, ಪಟ್ಟಿ, ಉದರಬಂಧ ಮತ್ತು ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇದೇ ಗ್ರಾಮದ ಮಕರ ತೋರಣ ಕಟ್ಟೆ ಎದುರಿಗೆ ಇರುವ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಕೈಗಳು ಒಡೆದಿವೆ. ದುಂಡಾಕಾರದ ದಿಂಬಿಗೆ ಒರಗಿ ಕುಳಿತಂತಿರುವ ಈ ಬಿಂಬದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಮರಧಾರಿಯರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಿಂಬಗಳ ಮುಂದೆ ಮಕರ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಇಬ್ಬರು ಸೇವಕರು ಕುಳಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ದಿಂಬಿನ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ನಿಂತ ಸಿಂಹಗಳಿವೆ. ತಲೆಯ ಸುತ್ತ ಅರ್ಧ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪ್ರಭಾಮಂಡಳವಿದೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ಕೊಡೆಯಿದ್ದು ಇದರ ಮೇಲೆ ಗಿಡದ ಅಲಂಕಾರವಿದೆ. ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎದುರಿಗೆ ಮುಖಮಾಡಿ ಸಿಂಹ ನಿಂತಿರುವುದು. ಇದರ ಕಾಲವನ್ನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು.

ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳು[1] :

ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳು ಹಾವೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೇವೀಹೊಸೂರಿನ ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ ಹತ್ತಿರ ಆರು, ದೇವಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು, ಹಳೆರಿತ್ತಿಯ ಕೆರೆದಂಡೆ ಮೇಲೆ

1 ಈ ಬಗ್ಗೆ ಡಾ|| ಫ್ಲೀಟ್, ಡಾ|| ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಾವ್, ಡಾ|| ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಡಾ|| ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಡಾ|| ರಘುನಾಥಭಟ್, ಡಾ|| ಎಲ್. ಟಿ. ಶರ್ಮ ಅವರು ಗೋಸಹಸ್ರದಾನವೆಂಬ ಅರ್ಥ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಎರಡು ಬ್ಯಾಡಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸೂಡಂಬಿ ಕೆರೆ ದಂಡೆ ಮೇಲೆ ಮೂರು, ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಳೇ ಹೊನ್ನತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೂಲಿಹಳ್ಳಿಯ ರಾಮಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯ ಮುಂದೆ ಹನ್ನೆರಡು, ಹಿರೇಮಾಗನೂರಿನ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರು ಒಂಬತ್ತು, ಹಿರೇ-ಕೆರೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೇಕೆರೂರು ಗ್ರಾಮದ ವೀರ ಭದ್ರಗುಡಿ ಹಿಂದೆ ಎರಡು, ಸಿರಗಂಬಿ ಈಶ್ವರ ಗುಡಿ ಬಳಿ ಆರು, ಸಾತೇನಹಳ್ಳಿ ಮಾರುತಿ ಮಂದಿರದ ಎದುರು ಮೂರು, ಶಿಗ್ಗಾಂವ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹನುಮನಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮ ಮಧ್ಯದಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ಕುಂದಗೋಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗುಡಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈ ಗೋಸಾಸಗಳ ಬಳಿ ಮೂರು ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ.

ಗೋಸಾಸ ಲಕ್ಷಣ :

ಗೋಸಾಸಗಳು ಕಂಬಗಳ ಆಕಾರದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಕಂಬ, ಮೇಂಟೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.[2] ಈ ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮೈಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥರಗಳಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕೂವರೆ ಅಡಿಯಿಂದ ಐದೂವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಇವೆ. ಈ ಕಂಬಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗ ನಾಲ್ಕು ಮೈಯುಳ್ಳ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ್ದು ಮೊದಲನೇ ಸ್ಥರ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಅಷ್ಟ ಮೈಗಳುಳ್ಳ ಎರಡನೇ ಸ್ಥರ. ಎರಡನೇ ಸ್ಥರದ ನಾಲ್ಕು ಮೈಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಲಂಕೃತ ಕಲಶ ಅಥವಾ ಚೈತ್ಯ ನಮೂನೆಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಮೂಲೆಯ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರ. ಈ ಸ್ಥರವು ೪ ಮೈಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ರಂಟೆಯ ಚಿತ್ರವಿರುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥರವು ಸುಮಾರು ಎರಡು ಮೂರು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ತ್ರಿಪಟ್ಟದಿಂದಿದ್ದು ಅರ್ಧ ವರ್ತುಲಾಕೃತಿ ಭಾಗವಿದ್ದು ಇದು ಉಳಿದವುಗಳಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅರ್ಧ ವರ್ತುಲದ ಭಾಗದ ಉದ್ದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೈಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲ. ಅಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಅಲಂಕೃತ ಪೂರ್ಣಕಲಶಗಳ (ಕುಂಬಗಳ)ನ್ನು ಮತ್ತು ಇದರ ಕೆಳಗೆ ಅಥವಾ ಮೇಲೆ ರಂಟೆ ಚಿತ್ರವಿರುತ್ತದೆ. ಅಗಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮಾಂತರ ಒಂದೇ ಅಳತೆಯ ಆರು ಮೈಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮೈಗಳ ಮಧ್ಯದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಚೈತ್ಯದ ಮಾದರಿಯ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳ ಅಲಂಕೃತ ಅಥವಾ ಪಂಚತಂತ್ರ ಕಥೆಯ ನಿರೂಪಣೆ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಎರಡು ಮಂಗಗಳು ಮರಹತ್ತಿ ಹಣ್ಣು ತಿನ್ನುವ ಚಿತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ.

ನೆಲೆಗಳು :

ಶಿಗ್ಗಾವಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹನುಮನಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮ ಮಧ್ಯ ಒಂದು ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ಮೂರು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ ಶಿಲ್ಪ (ಕ್ರಿ.ಶ. ಒಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನ) ಹಾಗೂ ಒಂದು ಚತುರ್ಮುಖ ಶಿವಲಿಂಗ (ಕ್ರಿ. ಶ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನ)ಗಳಿವೆ. ಒಂದನೆಯ ಗೋಸಾಸ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಶಾಸನವಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟೆಗೆ ಹೊಂದಿಸಿ ಕಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ತಳಭಾಗ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥರಗಳುಂಟು. ಎರಡನೇ ಸ್ಥರ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೇ ಸ್ಥರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟೆಗೆ ಹೊಂದಿಸಿ ಕಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೇ ಸ್ಥರ ಚಿತ್ರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೇ ಸ್ಥರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕೃತಿಯ ಒಂದರ ಉದ್ದ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಲಶವಿದೆ. ಈ ಕಲಶಕ್ಕೆ ಅಲಂಕೃತ ಪೀಠವಿದೆ. ಕಲಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನು ದಾರದಿಂದ ಬಿಗಿಯಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಅಂಚುಗಳು ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿವೆ. ಕಂಠಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾರವಿದೆ. ಕಂಟದ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಲಂಕೃತ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ (?)ಯಿದೆ. ಅರ್ಧ ವರ್ತುಲಾಕೃತಿಯ ಅಗಲ ಮೈಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚೈತ್ಯ ನಮೂನೆ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಸ್ಥರದ ಉದ್ದಭಾಗದ ಮೈಯಲ್ಲಿ ದುಂಡಾಕೃತಿಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಅಡಿ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗೋಸಾಸಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದು ವಿಶೇಷ ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಬದಿಗೆ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ ಶಿಲ್ಪವಿರುವುದು ಗಮನೀಯ.

---

2 ಕಲ್ಬುರ್ಗಿಯವರು ಗೋಸಾಸವನ್ನು ಮೂರು ವರ್ಗ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಾರ್ಗ II, ಪು. ೧೧-೨೦

ಹಾವೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೇವಗಿರಿಯ ಬನಶಂಕರಿ ಗುಡಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಎರಡು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಬುಡದವರೆಗೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣ-ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಐದೂವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಇರುವ ಇವನ್ನು ಒಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಂಬಗಳಂತೆ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು-ಐದು ಅಡಿ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲ ರೂಪ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಗೋಸಾಸ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಒಡೆದಿವೆ. ಒಂದರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತಿವುಳರ ಮಾರಮ್ಮ ಎಂಬಾತ ಗೋವಿಂದಬ್ಬೆ ಎಂಬವಳು ದೇವಂಗೇರಿ ಆಳುವಾಗ ಗೋಸಾಸಿಮೇಂಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದಳೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳ ಬದಿಗಳ ಹತ್ತಿರ ದೇವಿಯ ದೇಗುಲ ಮತ್ತು ಕ್ರಿ. ಶ. ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ.

ದೇವೀಹೊಸೂರು ಗ್ರಾಮದ ಒಂದು ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ ಹತ್ತಿರ ಆರು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳಿದ್ದು ಕೆಲವು ಒಡೆದಿವೆ. ಇವು ಮೂಲತಃ ಎಷ್ಟಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಬಲಬದಿಗೆ ಒಂದು ಮಸೆಯಿದೆ ಹಾಗೂ ಎದುರಿಗೆ ತಿಪ್ಪೆಗುಂಡಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಗಳು ಸುಮಾರು ಐದು ಅಡಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಒಂದರಲ್ಲಿ ಕಲಶವು ಅಲಂಕೃತ ತ್ರಿಕೋಣದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ವರ್ತುಲಾಕಾರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃತ್ತದೊಳಗೆ ಕಮಲದ ಹೂವಿನ ಕೆತ್ತನೆ ಇದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮೂರನೇ ಇಂದ್ರ, ಅಮೋಘವರ್ಷ, ಅಕಾಲವರ್ಷ ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಸಾಸಿ ಮೇಂಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಪೂಸವೂರ ಸಾಸಿರರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಿರೇಮಾಗನೂರಿನ ರಾಮಲಿಂಗ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಎದುರಿಗೆ ಬಲಗಡೆ ಒಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರರಂತೆ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಒಂಬತ್ತು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆಡಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಂಬಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಶಿಥಿಲಗೊಂಡಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೂತು ಹೋಗಿವೆ. ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತ ಕಲಶ ಅದರ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಬೋರಲಾಗಿ ಇಟ್ಟ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿಯೂ (?) ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಅಲಂಕೃತ ಚೈತ್ಯಾಕೃತಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ನೇಗಿಲನ್ನು, ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೂಲಿಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಕಿ. ಮೀ. ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ಎದುರಿಗೆ ಬಲಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆಡಲಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಕಂಬಗಳು ಮೇಲಿನ ಒಂದೆರಡು ಸ್ಥರಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಭಾಗ ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೂತಿವೆ. ಅರ್ಧ ವರ್ತುಲಾಕೃತಿಯ ಈ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಶಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಪೀಠಗಳು ಇವೆ. ಜೋಡು ದಾರದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕಲಶದ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಸುತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಕಂಠಕ್ಕೆ ಹಾರವಿದೆ. ಕಂಠದ ಬಾಯಲ್ಲಿ ವೀಳೆಯದೆಲೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಮಧ್ಯೆ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ (?)ಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾತೇನಹಳ್ಳಿ ಮಾರುತಿ ಮಂದಿರದ ಎದುರು ಮೂರು ಹಾಗೂ ಹಿರೇಕೆರೂರು ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯ ಹಿಂದೆ ಎರಡು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಳೇರಿತ್ತಿಯ ಕೆರೆ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳು ಬಿದ್ದಿವೆ. ಹಳೇ ಹೊನ್ನತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಡೆದ ಒಂದು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬದ ಚಕ್ಕೆ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತ ಕಲಶವಿದೆ.

ಸಿರಗಂಬಿಯ ಈಶ್ವರನ ಗುಡಿ ಬದಿಗೆ ಆರು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬದ ಅರ್ಧ ವರ್ತಲಾಕೃತಿಯ ಮೈಮೇಲೆ ಎರಡು ಪೂರ್ಣಕಲಶಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದು ವಿಶೇಷ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಂಬದ ಬದಿಗಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಎರಡು ಮಂಗಗಳು ಗಿಡವನ್ನು ಏರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಕಲಶವನ್ನು ಬೋರಲಾಗಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗೋಸಾಸ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಂದು, ಮೂರು, ಆರು, ಒಂಬತ್ತು, ಹನ್ನೆರಡು ಈ ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಸ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೆಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು

ಕಡೆ ಸರಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದರೂ ಆ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಿರೇಮಾಗನೂರಿನ ಗೋಸಾಸವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ರ ಗೋಸಾಸ ಮಿಳ್ದು' ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಬಹುದು. ಸಿರಗುಂಬಿಯ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಕಲಶ ಮತ್ತು ನೇಗಿಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಹಾಗೂ ಅದರಲ್ಲಿ "ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀ ಗೆಣ್ಡಸ್ಥಣರ ಶ್ರೀ ನೇಗಿ ನಿರಿದು ಸುತ್ತುಸು" ಎಂಬ ಶಾಸನವಿರುವುದು.

ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ

	ಗ್ರಾಮದ ಹೆಸರು	ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ	ಅರಸ	ಕಾಲಮಾನ	ಸ್ಥೂಲ ವಿವರ
೧.	ಹನುಮನ ಹಳ್ಳಿ	ಮೂರು	ರಾ. ಕನ್ನರ	—	ತ್ರುಟಿತ, ರೇವಡಿ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ.[3]
೨.	ಶಿರಗುಂಬಿ	ಆರು	——	ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೦	—
೩.	ಗುಡಗೇರಿ	ಒಂದು	ಅಮೋಘವರ್ಷ	ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೦೦	ಅಪೂರ್ಣ, ಗೋಸಾಸ ಹಾಗೂ ಶುಭಚಂದ್ರ[4] ಪಂಡಿತರ ಉಲ್ಲೇಖ.
೪.	ದೇವಗಿರಿ	ಎಂಟು	—	" ೯೦೦	ತ್ರುಟಿತ, ಅಮ್ಮಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಗೋಸಾಸ[5] ದಾನ
			—	"	ತ್ರುಟಿತ, ರಾಜಾದಿತ್ಯನ ಉಲ್ಲೇಖ[6]
			ರಾ. ಅಮೋಘವರ್ಷ"	?	ಗೋವಿಂದಬ್ಬೆಯುಂ ದೇವಂಗೇರಿಯು[7]ನ್ನಾಳುವಾಗ ತಿವುಳರ ಮಾರಮ್ಮ ಗೋಸಾಸಿ ಮೇಂಟೆನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖ.
೫.	ಹೇಳೆರಿತ್ತಿ	ಎರಡು	ರಾ. ನಿರುಪಮ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೯	ತ್ರುಟಿತ, ಮಹಾಸಾಮಂತ ಬಂಕೆಯು[8] ಬನವಾಸಿ ನಾಡನ್ನಾಳುವಾಗ ಗೋಸಹಸ್ರ ದಾನ ಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖ.
೬.	ಹಿರೆಮಾಗ ನೂರ	ಒಂಬತ್ತು	ರಾ. ಮೂರನೆ ಇಂದ್ರ	ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೧೮	ಅಪೂರ್ಣ, ಬಂಕೆಯನು ಬನವಾಸಿ ನಾಡ[9]ನಾಳುವಾಗ ಮಾಗುಂದರದ ಗಾಮುಂಡನಿಂದ ಚಿತ್ರ ಗೋಸಾಸದಾನ
			ರಾ. ಪ್ರಭೂತವರ್ಷ	—	ಅತಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟ, ದಾನವೊಂದರ ಉಲ್ಲೇಖ[10]

3 ಎಸ್. ಐ.ಐ. XX, ೧೨

4 ಎಆರ್‌ಐಇ ೧೯೩೨-೩೩, ನಂ. ೨೨

5 ಅದೇ, ನಂ. ೨೩

6 ಅದೇ, ನಂ. ೨೪

7 ಎಆರ್‌ಐಇ ೧೯೩೩-೩೪, ನಂ. ೫೭

8 ಅದೇ ೧೯೩೪-೩೫, ನಂ. ೨೨

9 ಅದೇ, ನಂ. ೨೩

10 ಎಆರ್‌ಐಇ ೧೯೩೪-೩೫, ನಂ. ೯೬

ಗ್ರಾಮದ ಹೆಸರು	ಗೋಸಾಸ ಗೋಸಾಸ ಸಂಖ್ಯೆ	ಅರಸ	ಕಾಲಮಾನ	ಸ್ಥೂಲ ವಿವರ
೭. ಹೂಲಿಹಳ್ಳಿ	ಹನ್ನೆರಡು	—	—	ಪೊನ್ನಮಾರನಿಂದ ಗೋಸಾಸದಾನ[11]
		—	—	ಮುಳ್ಳಾದರ ಮಾರನಿಂದ ಗೋಸಾಸ[12] ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ದಾನ
		—	—	ಮಾರಮ್ಮನ ಪುಡಾರ (?) ನಿಂದ [3] ಮೇಂಟೆ ಸ್ಥಾಪನೆ
೮. ಸಾತೇನಹಳ್ಳಿ	ಮೂರು	—	—	—
೯. ಹಿರೇಕೆರೂರು	ಎರಡು	—	ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೦	ಕಹರಿ ಮಾರಸಿಂಗನು ಗೋಸಾಸವನ್ನಿತ್ತು[14] ಕಂಬ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖ.
		—	"	ತ್ರುಟಿತ, ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನು ಗೋಸಾಸ[15] ದಾನಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖ.
೧೦. ದೇವೀಹೊಸೂರ	ಆರು	—	ಸು. ೮–೯ನೇಶ.	ಮುಳ್ಳಾಡರ ಮಾರಪುಲಿ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು[16] ಗೋಸಾಸ ದಾನ ಉಲ್ಲೇಖ.

ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು

ಕ್ರಿ. ಶ. ೮–೧೦ ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ. ದೇವೀಹೊಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೮ ಮತ್ತು ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೦೭ರ ಮತ್ತು ಸು. ೧೦ ನೇ ಶತಮಾನದ ಮೂರು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬನಶಂಕರಿ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಹಾಗೂ ಕೂಡಲ ಗದಿಗೆಪ್ಪನ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿದ್ದು ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ವೀರನು ಹೋರಾಡುವ ದೃಶ್ಯದ ಭಾಗ ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೂತಿದೆ. ಎರಡನೇ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಶಿಖರವುಳ್ಳ ದೇವಾಲಯ ಮಾದರಿಯಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರನು ಕಮಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸಮಭಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವನು. ಇದರ ಎಡಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಸರೆಯರಿಬ್ಬರು ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚೌರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರನ ತೋಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲು ನಿಂತಿರುವರು. ಇವರ ಎಡಬದಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಡೆ ಒಟ್ಟು ಏಳು ಮಂದಿ ವಾದ್ಯಮೇಳದವರಿದ್ದಾರೆ. ಕೊಳಲು, ತಾಳ ಮೃದಂಗ, ಬಾರಿಸುತ್ತ ವಾದ್ಯಮೇಳ ಸಾಗಿರುವ ದೃಶ್ಯವಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರನು ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೈಗಳನ್ನು ತೊಡೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವನು. ದೇವೀ ಹೊಸೂರಿನ ಎಲ್ಲಾ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಕೆಳಭಾಗ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದು ಮೇಲಿನ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವೀರನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೂ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾಸನ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಪೀಠವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಅಪ್ಸರೆಯರೊಂದಿಗೆ

---

11 ಅದೇ, ಸಂ. ೯೬

12 ಅದೇ, ಸಂ, ೯೭

13 ಅದೇ, ಸಂ. ೯೮

14 ಅದೇ, ೧೯೫೮-೫೯ ಸಂ. ೫೫೭

15 ಅದೇ, ಸಂ. ೧೯೫೧-೫೨, ಸಂ. ೬೬

16 ಅದೇ, ೧೯೩೨-೩೩, ಸಂ. ೩೭ ಹಾಗೂ ೩೮

ಮತ್ತಿಬ್ಬರು ನೃತ್ಯ ಗಾತಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ವೀರಗಲ್ಲಿನ ತುದಿಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ.

ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಅಕಾಲವರ್ಷನ ಆಳ್ವಿಕೆಯವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೦೭ ಕ್ಕೆ[17] ಸೇರಿದುದಾಗಿದೆ.

ಅರಳಿಕಟ್ಟೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ನಾಲ್ಕು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ಗುಡಿ ಎದುರಿನ ಒಂದು ವೀರಗಲ್ಲು ಕುರುಗಾಳೆಗದ್ದಾಗಿದ್ದು ಮೂರು ಹಂತಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.[18] ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೩೧ರ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗೋವಿಂದನ ಕಾಲದ ಈ ವೀರಗಲ್ಲಿನ ಕೆಳಗಡೆಯ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುಂಪಿನ ಸೈನ್ಯ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಬಲಗಡೆಗೆ ಕೆಲವು ಆಕಳುಗಳಿವೆ. ಇಬ್ಬರುಯೋಧರನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬನು ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವೀರನು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಈಟಿಯನ್ನು ವೈರಿಗಳ ಕಡೆ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಹಲವಾರು ಬಾಣಗಳು ಇವನಿಗೆ ನಾಟಿವೆ. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಗುರಾಣಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕಾಲಿನ ಮುಂದೆ ನಿಂತ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಯೋಧನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಬರ್ಚಿ ಹಿಡಿದು ವೈರಿಗಳ ಕಡೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಈ ಮೂವರ ಕೆಳಗಡೆ ಮೂವರ ವಾದ್ಯಮೇಳವಿದೆ. ಒಬ್ಬನು ತನ್ನ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದ ಈಟಿ ಹಿಡಿದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಕೆಳಗೆ ಆನೆ, ಕುದರೆ, ಕಾಲ್ದಳಗಳಿವೆ ಇದರ ಕಾಲುಗಳ ಬಳಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರನು ಬಿದ್ದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಎರಡನೇ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ಮೂವರು ಯೋಧರನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಅಪ್ಸರೆಯರು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕೈಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಾಲಾಗಿ ನಿಂತು ಹಾರುವ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವರು. ಇವರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಅಪ್ಸರೆಯರು ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಭಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವರು. ಇವರ ಮಧ್ಯದ ಪಾದ ಕೆಳಗಡೆ ಒಂದು ನೇಗಿಲಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇವರೆಲ್ಲರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಎಲೆಗಳ ಗೊಂಚಲನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದು ಕುತೂಹಲ ಸಂಗತಿ. ಇಂದಿಗೂ ಮಡಿದವರನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಯ್ಯುವಾಗ ಎದುರಾಗಿ ಹಲವಾರು ಜನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾವಿನ ಎಲೆ ಗೊಂಚಲನ್ನು ಧರಿಸಿ ಶವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬಂದು ವಾದ-ವಿವಾದ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಮೂರನೇಯ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಮೂವರು ವೀರರಿಗೆ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಸಾಲಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ವೀರನ ಪಾದದ ಕೆಳಗಡೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಚಿತ್ರ ಇರುವುದು ಗಮನೀಯ.

ಇದೇ ಗ್ರಾಮದ ಮತ್ತೊಂದು ವೀರಗಲ್ಲಿನ ವೀರನು ಬಿಲ್ಲು ಹಿಡಿದಿದ್ದು ಬಿಲ್ಲಿನಿಂದ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ ಈತನ ಕುತ್ತಿಗೆ, ತಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಬಾಣಗಳು ನೆಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಈ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಗಾರರು, ಕುದುರೆ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಈ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ನೇಗಿಲ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಉಳಿದ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ಸರೆಯರೊಂದಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾರೋಹಣ ಹಾಗೂ ವೀರನು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ದೃಶ್ಯಗಳಿವೆ.

ಅರಳೀಕಟ್ಟೆಯ ಈ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಹತ್ತಿರದ ಇನ್ನೊಂದು ವೀರಗಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ಕೆಳಗಿನ ಫಲಕವು ಹೆಚ್ಚು ತ್ರುಟಿತವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಮಡಿದ ವೀರನು ಮಲಗಿರುವ ಚಿತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ವೀರಗಲ್ಲಿನ ವೀರನು ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರದಂತೆ ವಸ್ತು ಹಿಡಿದಿರುವುದು ವಿಶೇಷವೆನ್ನಬಹುದು. ಚೌರಿ ಹಿಡಿದ ಇಬ್ಬರು ಸೇವಕಿಯರು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ವೀರನ ಹಾಗೂ ಸೇವಕಿಯರ ಈ ಇಬ್ಬರ ತಲೆ ಮಧ್ಯ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಸೇವಕಿಯರ ಕೇವಲ ಮುಖಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಈ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಮೂರು ವಿಮಾನ (ದೇವಾಲಯ-ಶಿಖರ) ಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ವಿಮಾನಕ್ಕೆ

17 ಅದೇ ೧೯೫೩–೫೪, ನಂ. ೫೭೮

18 ಅದೇ ೧೯೬೦–೬೧, ನಂ. ೪೪೦

ದ್ವಿತಳಗಳಿವೆ. ಇದೇ ಗ್ರಾಮದ ಇನ್ನೊಂದು ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಮಂಗಳ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿವೆ.

ಹೂಲಿಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ರಾಮಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗಡೆ ಒಂದು ವೀರಗಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಕೆಳಗಿನ ಮೂರನೇ ಫಲಕ ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲೂ ನೇಗಿಲನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ಯಾಡಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮಾಸಣಗಿಯ ವೀರಭದ್ರ ಗುಡಿ ಹೊರಗಡೆಯಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸ ಅಮೋಘವರ್ಷನ ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೩೫[19] ಒಂದು ವೀರಗಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಫಲಕಗಳಿದ್ದು ಕೆಳಗಿನ ಮೂರನೇ ಫಲಕದ ಕೆಳಗಡೆ ನೇಗಿಲ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಮೂರನೇ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗಧಾರಿ ವೀರನನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದ್ದು, ಮಡಿದಯೋಧರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಆನೆಗಳಿಗೆ ಝೂಲನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅಲಂಕೃತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಆನೆ-ಕುದುರೆ ಮೇಲಿನ ಸವಾರರು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ವಿವರಗಳು ಹಿಂದಿನ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಂತಿದ್ದು ಈ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ಚಿನ್ಹೆಗಳಿವೆ.

ಹಾವೇರಿ ತಾಲೂಕು ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಬದಿಗಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಖೊಟ್ಟಿಗನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೩ರ[20] ಒಂದು ಬಹು ಉದ್ದವಾದ ತುರುಗಾಳಗದ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಫಲಕಗಳಿವೆ. ಕೆಳಗಿನ ಮೂರನೇ ಫಲಕದ ಯುದ್ಧ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ವೀರರನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದ್ದು ಇವರು ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎದುರಾಳಿಗಳ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಇವರ ತೊಡೆಗಳಿಗೆ ಬಾಣಗಳು ನೆಟ್ಟಿವೆ. ಇವರ ಎದುರಿಗೆ ಎದುರಾಳಿಗಳು ಬಿಲ್ಲು-ಬಾಣ ಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೇ ಫಲಕದ ಕೆಳಗೆ ಎರಡು ಮೇಳಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಮಡಿದ ಯೋಧರನ್ನು ಅಪ್ಸರೆಯರು ತಲಾ ಇಬ್ಬರು ತೋಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಒಯ್ಯುತ್ತಿರುವರು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರ ಚಿನ್ಹೆಗಳಿವೆ.

ಸಿಡೆನೂರಿನ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ಗುಡಿ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ (ಇಮ್ಮಡಿ)ನ ಕಾಲದ[21] ಒಂದು ಬೃಹತ್ ವೀರಗಲ್ಲಿದೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಫಲಕಗಳಿದ್ದು, ಕೆಳಗಿನ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದೃಶ್ಯ. ಈ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಎರಡು ಗುಂಪಿನ ಯೋಧರನ್ನು (ಸುಮಾರಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರ) ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಬಲಗಡೆಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಯೋಧರಿದ್ದು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ ಗುರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಎರಡನೇಯ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಸರೆಯರ ಜೊತೆಗೆ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರುವ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಪೂರ್ಣ ಕುಂಭಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ.

ಇದೇ ಗ್ರಾಮದ ಇನ್ನೊಂದು ೧೦ ನೇಯ ಶತಮಾನದ ವೀರಗಲ್ಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಫಲಕಗಳಿದ್ದು ತಲಾ ಒಂದು ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಗಂಭಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ಒಂದೇ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಗಿನ ಮೂರನೇಯ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಬಲಗಡೆ ಆಕಳುಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳ ಎದುರಿಗೆ ಅರ್ಧಗಂಬವಿದೆ. ಈ ಕಂಬ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ವೀರರು ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿರುವರು, ಎಡೆಗಡೆಯ ವೀರನ ಚಿತ್ರ ಒಡೆದಿವೆ. ಎರಡನೇ ಫಲಕದ ಮಧ್ಯ ಎರಡು ಅರ್ಧಗಂಬಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಮಡಿದ ವೀರರು ಕುಳಿತಿರುವರು. ಮೂರನೇ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅರ್ಧಗಂಬಗಳಿವೆ. ಬಲಗಡೆಯ ಭಾಗ ಒಡೆದಿದೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಅದರ ಎದುರು ಒಬ್ಬ ಯತಿ ಗಂಟೆ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಆದರ ಎಡಗಡೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಂದಿ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ.

ನಿಡಗುಂದಿಯ ಒಂದು ಆತ್ಮ ಬಲಿ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ

---

19 ಎಸ್. ಐ. ಐ. xviii. ಸಂ-೩೨

20 ಅದೇ, xx, ಸಂ. ೮

ಎರಡು ಫಲಕಗಳಿದ್ದು ಕೆಳಗಿನ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಹುಶಃ ಕುಳಿತು ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗವಿಡಿದು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ತಿವಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ, ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿಡಿದ ವಸ್ತು ಅಸ್ಪಷ್ಟ. ಮೇಲಿನ ಎರಡನೇ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕುಳಿತಿರುವನು.

ಮೋಟಳ್ಳಿ, ಹಿರೆಬಿದರಿ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧ನೇ ಶತಮಾನ ಅಂತ್ಯದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗ ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೂತಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂರನೇ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ, ಅರ್ಚಕ, ಮಡಿದವೀರ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಆಕಳು-ಕರು ಇವೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಪ ವಿಮಾನ ಚಿತ್ರವಿದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಕೆಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಇಟಗಿಯ ಗಣೇಶನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದಂತ, ಮತ್ತು ಕಮಲವಿದ್ದು, ಇತಂಹ ವಿಗ್ರಹ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತ ಗಣೇಶ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ದಿನಿಯ ಕಿರೀಟಮುಕುಟದಲ್ಲೂ ಕಮಲದ ಅಲಂಕಾರ ಹಾಗೂ ಹಳೆರಿತ್ತಿಯ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ದಿನಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿಡಿದ ತ್ರಿಶೂಲ ಮತ್ತು ಅಸುರನನ್ನು ಗುಡಿಮಲ್ಲಂನ ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಅಪಸ್ಮಾರನಂತೆ ತೋರಿಸಿರುವುದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದಾಗಿವೆ. ಅಬ್ಬಲೂರಿನ ವಿಷ್ಣುವಿಗ್ರಹ ಆದಿಪೂರ್ವ ಕದಂಬರದ್ದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದರೆ ಈ ನಾಡಿನ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಗೆ ಮಹತ್ವದ ಆಕರ ಆಗುವುದು. ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ಧಿನಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸು. ಕ್ರಿ. ಶ ಎಂಟು-ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ದೊರೆತಿರುವುದರಿಂದ ದೇವೀ ಆರಾದನೆಯು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿತ್ತೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ಎಂಟು-ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

೧. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ಎಂಟು-ಒಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವು. ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಫಲಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಳಗಿನ ಮೊದಲನೇ ಫಲಕದಲ್ಲೂ ಯುದ್ಧ ದೃಶ್ಯ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಮೇಳವಿರುವುದು ಗಮನೀಯ (ಅರಳೀಕಟ್ಟೆಯ ವೀರಗಲ್ಲು). ಯುದ್ಧ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರನ ಚಿತ್ರದ ಗಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೇಯ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ವೀರನನ್ನು ಅಪ್ಸರೆಯರು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಕೈಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹಾಗೂ ಅಪ್ಸರೆಯರ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ತೋರಿಸಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. (ಸಿಡೆನೂರ ವೀರಗಲ್ಲು) ಕ್ರಿ. ಶ. ಒಂಬತ್ತು-ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಗ್ರಹಣ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ವೀರರ ಬದಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಕಳುಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಡಿದ ವೀರನನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಕೆಲವು ಕುರುಹುಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಬದಿಗೆ ವಿಮಾನ ಹಾಗೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಅಥವಾ ಕೈಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹಾರುವ ದೃಶ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ಸರೆಯರು ಕಲಶಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಪ್ಸರೆಯರ ಬದಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಲಶಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಸಿಡೆನೂರ ವೀರಗಲ್ಲು).

ಗೋಸಾಸಕಂಬಗಳು ಸು. ಕ್ರಿ. ಶ. ಒಂಬತ್ತು-ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಇವುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗುಂಪಾಗಿ ಕಾಣುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ನೇಗಿಲ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಾಸನಗಳ ಹಾಗೂ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೇಗಿಲು ಮತ್ತು ಕಲಶಗಳನ್ನು ಈ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭ ಸಂಕೇತವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತದಂತೆ ಈ ಚಿನ್ಹೆಗಳಿಂದ ಗೋಸಹಸ್ರದಾನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈ ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳು ಒಂದೇ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಒಂದು, ಎರಡು,

ಮೂರು, ಐದು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩ ರಿಂದ ೪ ಅಡಿ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಇವುಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಹತ್ತಿರ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದು ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ದೇವಾಲಯಗಳ ಹತ್ತಿರ ಗೋಸಾಸ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನಗಳು

೧) ಚಿಕ್ಕೇರೂರು ಗ್ರಾಮ (ಹಿರೆಕೆರೂರು ತಾಲೂಕ)ಮಾರುತಿ ಮಂದಿರದ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನ ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ತೃಟಿತ ಶಾಸನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. ಎಂಟನೇ ಶತ.

೧ ....ಪರಿಹರಾಸನ....
೨ ....ಸದ್ದೊಲ್ಲಟಕಾನ್ತದೇವರ....
೩ ಜನ್ಮದೊಮೆಕ ಅನಾ....
೪ ....ಷು ಶ್ರಿಮ ಕಾವನಾತಿದಿ ಇದ್ಮೆರಳ....
೫ ....ಪದೆ ದೋಷ ಮತಿಲಯರಂ....
೬ ... ಷನಿಸಾಸಿರ್ವ್ವರುಪೇಸು....
೭ ....ಸೇಕ ಇರ ಳುವ. ತ....
೮ ....ಮನಾದಿ....ನಾ

ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾನ್ತದೇವರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

೨ ಹಾವೇರಿ ತಾಲೂಕಿನ ದೇವಿ ಹೊಸೂರ ಗ್ರಾಮದ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಿರಣಿ ಹತ್ತಿರದ ಒಂದು ಗೋಸಾಸ ಕಂಬದ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನ. ನೇಗಿಲ ಚಿತ್ರ ಶಾಸನ ಮೇಲಿದೆ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೦೮ ;

೧ ಸ್ವಸ್ತಿ [೧] ಶಕನೃಪಕಾಲಾ
೨ ತೀತ ಸಂವಚ್ಛರಂ ಎನ್ಟುನೂರ ಮು–
೩ ವತ್ತವರನೆಯ ಭಾವಸಂವಚ್ಛರಂ
೪ ಪ್ರವರ್ತ್ತಿಸೆ ಶ್ರೀಮಾನಿನ್ದರದೇವಂ ಪ್ರ–
೫ ಥುವೀರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ಯೆ ದೋರಂ ಬನವಾಸಿ ಅ–
೬ ಱು ಸಾಸಿರಮಂ... ಹೊಸವುರಸಾಸಿ–
೭ ರ್ಬ್ಬರು ರಾಹೊ ಶ್ರೀಮನ್ನ ಸಂವರಕನ್ದಮ್ಮಂಸುಳಿ
೮ ಣ್ಣೆ ಗೋಸಾಸಿಯ ಮೇಣ್ಟಿಯಂಗೆಱವ
೯ ....ರಿ ಮಹದೇವಯ್ಯನ
೧೦ ಲಿಖಿತಂ

ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೦೮ ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಇಂದ್ರ ಅರಸನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೋರನು ಬನವಾಸಿಯ ಆರು ಸಾವಿರ ನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. (ಈ ಶಾಸನದ ಕೆಳಗೆ ಕಮಲ ಚಿತ್ರವಿದೆ) ಹೊಸವುರ ಸಾಸಿರ್ಬ್ಬರು ಸಂತರ ಕನ್ದಮ್ಮನು ಗೋಸಾಸಿ ಮೇಂಟಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಮಹದೇವಯ್ಯನೆಂಬವನು ಬರೆದನೆಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೊಸವೂರ ಈಗಿನ ಹೆಸರು ದೇವಿ ಹೊಸೂರೆಂದು ಗುರ್ತಿಸಬಹುದು.

೩) ಅದೇ ಊರಿನ ಅದೇ ಸ್ಥಳದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಂಬ

ಭಾಗ–೧

೧ ಪಣಕೊಟ್ಟು ಕೊಣ್ಡ
೨ ಇಳನ ಹಿಟೊ
೩ ನ್ದಲಿ ಯನ
೪ ....ರಿಟಿ ಲೋಕ
೫ ... ವೊಲ

ಭಾಗ ೨

೧ ಶ್ರೀ ಅಕಾಲವರ್ಷ ಪೃಥಿವೀರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ಯಾಗ
೨ ಹಸಾಸಿರ್ವ್ವರು ರಾಹೊ ಶಕಕಾಳಾ ತೀತಸಂ
೩ ದ ಎಣ್ಬನೂಱ ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸಂವ
೪ ತಿಸೆ ...ಣಕೆಯಮ....
೫ ....ಮೆಟ್ಟಲಾತ
೬ ಗಂ....ದ ಸುವಣ್ರ್ಣ ಗೋಸಾನಮೇ
೭ ಣ್ಟೆ ಪೆಸರು ಸೌಮ್ಯ ಮು... ಲ್ಲಕೆಲ್ಲ
೮ ರಾಂ ಘಂಗಮ
೯ ವುಣಿ ಸಾಸಿ ಮಾಡಿದೊ

ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೧೪ ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಅಕಾಲವರ್ಷನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಸಾಸಿಮೇಂಟ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

೪ ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಶಾಸನ

ಭಾಗ–೧

೧ © ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀ ಅಮೋಘವರ್ಷ ಪೃತುವೀ–
೨ ವಲ್ಲಭ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ
೩ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ–
೪ ಪೃಥುವೀರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ಯು ಸ್ವಸ್ತಿ ಸಮ
೫ ದಿಗತಪಞ್ಚ ಮಹಾ ಶಬ್ದ ಮಹಾ
೬ ಸಾಮನ್ತಾಧಿಪತಿ ಪುಸಿ. ನಿಪ್ಪ–
೭ ಸರಭಲ್ಲ ಟನಿಡಿಪಯ್ಯರದಿ
೮ ಪೊಣನ್ದತಯ್ಯ ಬನವಾಸಿ
೯ ಸಾಸಿರಮಹಾಚತುರ್ವ್ವರ ಚಞ್ಚದಾಗಂ
೧೦ ಂರಗ ಪೊಸವೊರ ಸಾಸಿರ್ಬ್ಬರಾಮು
೧೧ ....ಲಗಲ ನ ಪಾಲಾನ ಸ್ವಣ್ರ್ಣ
೧೨ ಗೋಸಾಸಿಯ ಮೆಣ್ಟೆ

ಭಾಗ–೨

೧ ....ಣ್ಡ್ರವಜರ

ವಿವರ

ಈ ಶಾಸನ ಎರಡು ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಅಮೋಘ ವರ್ಷನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಾಮಾನ್ತ, ಸರ ಛಲ್ಲಟ, ಇಳಿಪಯ್ಯ ಪೂಣನ್ದತಯ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಮತ್ತು ಬನವಾಸಿ ಸಾವಿರ ನಾಡಿನ ಪೊಸವೂರ ಸಾವಿರ ಮಹಾಜನರು ಸ್ವರ್ಣದಾನವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಗೋಸಾಸಿ ಮೇಂಟೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಪೂಸವೂರ ಅಂದರೆ ಈಗಿನ ದೇವಿ ಹೊಸೂರು ಗ್ರಾಮದ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

(ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಲು ನೆರವು ನೀಡಿದ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ರಾಮೇಗೌಡರಿಗೆ, ಕುಲಸಚಿವ ಕನಿರಾಮ್, ಡಾ|| ಅ. ಸುಂದರ, ಇಟಗಿಯ ದೈವಸ್ಥರಿಗೆ, ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಮತ್ತಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಕಮಿಟಿಯವರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ,